

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ กรณีศึกษา: บ้านสาโรโฮมสเตย์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วรรณงค์ โกวิทเสถียรชัย*

บทคัดย่อ

บ้านสาโรเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญในประวัติศาสตร์นับตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อเสนอความรู้ในการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อแสดงให้เห็นถึงแนวทางการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านสาโร ที่สามารถพัฒนาและบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพโดยชุมชนมีส่วนร่วมได้ด้วยตัวชุมชนเอง โดยศึกษาจากชุมชนบ้านสาโรซึ่งมีศักยภาพชุมชนพร้อมสำหรับการจัดการการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ เริ่มจากการจัดเวทีชุมชนเพื่อระดมความคิดเมื่อวันที่ ๑๒ มกราคม ๒๕๕๔ ในกิจกรรม "ของดีของชุมชน" ประกอบด้วย ๗ ด้าน คือ ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านสถานที่ท่องเที่ยว ด้านงานช่างฝีมือ ด้านประเพณีศิลปวัฒนธรรม ด้านศิลปะการแสดง ด้านอาหารไทย และด้านกิจกรรมชุมชน นอกจากนี้บ้านสาโรยังมีจุดเด่น คือ เป็นชุมชนริมแม่น้ำป่าสักที่แสดงถึงวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวอยุธยาในบรรยากาศบ้านทรงไทย และการมีคอรัญญูที่มีชื่อเสียงซึ่งถือเป็นแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่เนื่องจากชุมชนยังขาดความรู้ด้านการจัดการ

* อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

ไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน ทำให้การดำเนินงานไม่ต่อเนื่อง และมีความขัดแย้งเรื่องการจัดสรรผลประโยชน์

ผลการศึกษาในครั้งนี้ทำให้ทราบถึงรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ที่เหมาะสมสำหรับบ้านสาไร ได้แก่ ๑) การจัดการด้านองค์กร ทางชุมชนได้มีการตั้งคณะทำงานเรียกว่าคณะกรรมการบริหารชุมชน โดยมีการแบ่งบทบาทและหน้าที่ รวมทั้งกำหนดกฎระเบียบ ข้อตกลงสำหรับนักท่องเที่ยว และข้อตกลงในกลุ่มคณะกรรมการบริหารชุมชนอย่างชัดเจน ๒) การจัดการด้านการดำเนินงาน โดยเริ่มตั้งแต่การจองที่พัก การจัดสรรบ้านพัก การต้อนรับนักท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยว และการอำนานักท่องเที่ยว ๓) การจัดการด้านการท่องเที่ยว ประกอบด้วย รายการท่องเที่ยว สถานที่ท่องเที่ยว แผนที่ท่องเที่ยว ๔) การจัดการด้านการตลาด โดยใช้ส่วนประสมทางการตลาด ได้แก่ ราคา ผลิตภัณฑ์ การประชาสัมพันธ์ และช่องทางการจัดจำหน่าย และ ๕) การจัดการด้านบัญชี ได้แก่ บัญชีครัวเรือน และบัญชีของกลุ่มธุรกิจชุมชน โดยการจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเช่นนี้ทำให้เกิดจิตสำนึกรักและหวงแหนบ้านเกิด มีความรู้สึกถึงความเป็นครอบครัวเป็นญาติพี่น้อง มีความสามัคคีปรองดอง และร่วมกันทำให้ชุมชนของตนก้าวหน้าขึ้น สร้างความประทับใจที่อบอุ่นให้กับนักท่องเที่ยวผู้มาเยือน ถือเป็นการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: เศรษฐกิจชุมชน เศรษฐกิจพอเพียง การมีส่วนร่วมของประชาชน การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์

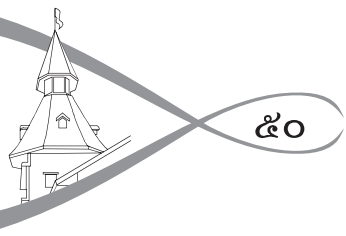

บทนำ

ในกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและมีแนวโน้มทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น จึงจำเป็นต้องสร้างความแข็งแกร่งของระบบและโครงสร้างภายในประเทศให้สามารถพึ่งตนเองได้มากขึ้น และสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีของประเทศ ซึ่งปรากฏอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ (ปี ๒๕๕๐-๒๕๕๔) ที่มุ่งเน้นการพัฒนาประเทศไปสู่การพัฒนาคนให้มีคุณภาพ คุณธรรม นำความรอบรู้อย่างเท่าทัน มีสุขภาพที่ดี อยู่ในครอบครัวที่อบอุ่น ชุมชนที่เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ มีความมั่นคงในการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรีภายใต้ดุลยภาพของความหลากหลายทางวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการเสริมสร้างเศรษฐกิจให้มีคุณภาพ เสถียรภาพ เป็นธรรม สร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน รวมทั้งมุ่งสร้างกลไกและกฎระเบียบที่เอื้อต่อการกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนาสู่ทุกภาคี ควบคู่กับการเสริมสร้างความโปร่งใส สุจริต ยุติธรรม เน้นการกระจายอำนาจอย่างทั่วถึง และพัฒนาระบบบริหารจัดการประเทศให้เกิดธรรมาภิบาล อันเป็นรากฐานแนวคิดของเศรษฐกิจชุมชน ตามที่รัฐบาลได้ดัดแปลงมาจากแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงดังกระแสพระราชดำริที่มีความว่า...

“...เศรษฐกิจพอเพียงนั้นเขาตีความว่าเป็นเศรษฐกิจชุมชน หมายความว่า ให้พอเพียงในหมู่บ้าน หรือในท้องถิ่นให้สามารถที่จะมีพอกิน เริ่มด้วย พอมี พอกิน พอมีพอกินนี้ได้พูดมาหลาย ๑๐ กว่าปีมาแล้วให้พอมีพอกิน แต่ว่าพอมีพอกินนี้ เป็นเพียงเริ่มต้นของเศรษฐกิจ เมื่อปีที่แล้วบอกว่าถ้าพอมีพอกิน คือ พอมีพอกินของตัวเองนั้น ไม่ใช่เศรษฐกิจพอเพียง เป็นเศรษฐกิจสมัยหิน สมัยหินนั้นเป็นเศรษฐกิจพอเพียงเหมือนกัน แต่ว่าค่อย ๆ พัฒนาขึ้นมา...”

พระราชดำรัส ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
พระราชทานเนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา
ณ ศาลาศิตาถลัน สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต
เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๒

ประเทศไทยอาศัยอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นกลยุทธิ์ในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ และประสบความสำเร็จอย่างงดงาม กลายเป็นสถานพักผ่อนที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งของโลก กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาได้ประเมินแนวโน้มการท่องเที่ยวโลกไว้ในอนาคตว่า การท่องเที่ยวของชาวยุโรป มีโอกาสขยายอยู่ในแถบเอเชีย แปซิฟิก และแอฟริกา การแข่งขันด้านการท่องเที่ยวจะรุนแรงขึ้น นานาประเทศต่างก็ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความแตกต่างและสร้างคุณค่าของสินค้า รูปแบบการท่องเที่ยวของประชาชนที่เกิดยุค baby boom ซึ่งได้เข้าสู่วัยใกล้เกษียณจะเปลี่ยนจากทัศนารแบบที่มีกิจกรรมเข้มข้นไปเป็นการพักผ่อนและซึมซับบรรยากาศ (Chill & Immerse) มากขึ้น และนักท่องเที่ยวจะให้ความสนใจในสาระ ความรู้และวัฒนธรรมมากขึ้น

การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวเลือกพักกับชุมชนเพื่อเรียนรู้วิถีการดำเนินชีวิต และวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นเฉพาะท้องถิ่น (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๔: ๑) ซึ่งบ้านพักที่ให้บริการต้องมีห้องพักหรือพื้นที่ที่สามารถรองรับและสามารถให้บริการแก่ผู้มาเยือนได้ตามขีดความสามารถ การพักร่วมกับชาวบ้านจะก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) ร่วมกันระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการสร้างความรู้ (Knowledge) ความเข้าใจ (Understanding) ในวิถีชุมชน เกิดทัศนคติ (Attitude) ที่ดีต่อชุมชน อันเนื่องมาจากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน รวมถึงการที่ชุมชนและนักท่องเที่ยวได้รับความประทับใจและพึงพอใจ (Appreciation and Impression) จากวิถีชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนอีกด้วย (มธุรส ปราบไฟรี, ๒๕๕๔: ๒๘) การมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายและความสมบูรณ์ของสภาพแวดล้อมแบบสังคมชนบทจึงเป็นจุดขายสำคัญที่จะเป็นแรงจูงใจให้นักท่องเที่ยวเกิดความสนใจเข้าไปท่องเที่ยว ดังนั้นจึงถือได้ว่าการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เน้นคุณภาพมากกว่าปริมาณ ให้คุณค่าแก่วัฒนธรรมและระบบนิเวศ โดยชุมชนจะมีบทบาทเกี่ยวข้องอย่างชัดเจนตั้งแต่การกำหนดกิจกรรม การควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยว การเตรียมข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อนักท่องเที่ยวจนถึงการพัฒนาชุมชนในที่สุด

จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นจังหวัดที่มีความอุดมสมบูรณ์ และมีศักยภาพในการพัฒนาโดยมีตัวจักรที่ทำหน้าที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจให้จังหวัดพระนครศรีอยุธยาก้าวหน้านั้น ประกอบด้วย ๔ ภาค คือ ภาคอุตสาหกรรม ภาคการท่องเที่ยว ภาคโลจิสติกส์ และภาคการเกษตร พัฒนา โดยเฉพาะศักยภาพด้านการท่องเที่ยว ดังที่ปรากฏในวิสัยทัศน์จังหวัดที่ว่า “พระนครศรีอยุธยาเป็นนครแห่งการท่องเที่ยวมรดกโลกทางวัฒนธรรม แหล่งอาหารที่มีคุณภาพเป็นศูนย์กลางการค้าการลงทุน และอุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีสะอาด เมืองน่าอยู่ ประชาชนอยู่ดีมีสุขอย่างยั่งยืน” ดังนั้นการกำหนดกรอบยุทธศาสตร์จังหวัดประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๑ คือ เพิ่มมูลค่าด้านการท่องเที่ยวจากการอนุรักษ์มรดกโลกและวัฒนธรรม เพื่อสร้างรายได้จากการท่องเที่ยว โดยอาศัยกลยุทธ์ ๑) การจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัด ๒) ส่งเสริมการประชาสัมพันธ์การตลาดเชิงรุก และ ๓) อนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยว รวมทั้งระบบบริหารจัดการ ดังภาพที่ ๑

ภาพที่ ๑ กรอบยุทธศาสตร์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สำหรับภาคการท่องเที่ยว เป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมหลักที่เติบโตอย่างยั่งยืน สามารถกระจายรายได้และมีโอกาสพัฒนาชุมชนอย่างทั่วถึง โดยจังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพในการแข่งขันด้านการตลาดฟื้นฟูและเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวยกระดับมาตรฐานสินค้าและบริการ เพิ่มมาตรฐานการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวพร้อมการพัฒนามาตรฐานรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยวเพื่อเป็นการกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจเดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดเพิ่มมากขึ้น ซึ่งทำรายได้ให้กับประเทศจำนวนมหาศาล

จากการสำรวจโฮมสเตย์ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาพบว่ามียุกันทั้งหมด ๕ แห่ง ได้แก่ บ้านสาไร โฮมสเตย์ ไฟหลวงโฮมสเตย์ หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โฮมสเตย์ไทรน้อย โฮมสเตย์เกาะเกิด และโฮมสเตย์คลองรางจระเข้ ซึ่งในแต่ละที่มีวิถีการดำเนินชีวิต และมีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง อีกทั้งยังมีแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนที่มีความแตกต่างหลากหลาย สำหรับบ้านสาไรโฮมสเตย์ มีจุดเด่นคือเป็นชุมชนริมแม่น้ำป่าสักที่แสดงถึงวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวอยุธยาในบรรยากาศบ้านทรงไทยและผลิตภัณฑ์ที่มีต่อรัฐญาติที่มีชื่อเสียง และได้รับการคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามายังหมู่บ้านมากขึ้น หน่วยงานราชการจึงได้ร่วมกับชาวบ้านจัดตั้งเป็นหมู่บ้านโฮมสเตย์ขึ้นเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการสัมผัสชีวิต และธรรมชาติสองฝั่งแม่น้ำป่าสักและชมการตีมีดอรัญญิกซึ่งหมู่บ้านสาไรถือเป็นแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการตีมีดอรัญญิก

ปัญหาสำคัญที่สำรวจพบจากการจัดการท่องเที่ยวของบ้านสาไรโฮมสเตย์ คือ ๑) การจัดการท่องเที่ยวโดยมิได้นำความรู้ท้องถิ่นมาใช้วางแผนในการจัดการอย่างเป็นรูปธรรม รูปแบบขาดความชัดเจน ทำให้นักท่องเที่ยวและชาวบ้านขาดความรู้ความเข้าใจในท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์ของความเป็นชุมชนตามวิถีตนเอง ๒) ขาดความร่วมมือจากชุมชน เนื่องจากเห็นว่าอาชีพหลักของตนสามารถสร้างรายได้เพียงพออยู่แล้ว ๓) การจัดสรรผลประโยชน์ไม่เท่าเทียมกันทำให้เกิดความขัดแย้งในชุมชน ๔) นักท่องเที่ยวไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบของชุมชน สร้าง

ความลำบากใจให้ชาวบ้าน เช่น พยายามฝืนให้เจ้าของสถานที่ปรุงแต่งเปลี่ยนรูปแบบเป็นรสชาติสากล ไม่เหลือความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ๕) นักท่องเที่ยวและชาวบ้านมีความต่างทางวัฒนธรรม (Culture shock) เป็นต้น

แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน

เศรษฐกิจชุมชนหรือเศรษฐกิจของชาวบ้าน เป็นเรื่องเกี่ยวกับ “การผลิต การบริโภค และการแลกเปลี่ยน ผลผลิตของครอบครัวต่างๆ ที่อยู่ในที่เดียวกัน” หรือในความหมายที่เข้าใจง่ายก็คือ “เศรษฐกิจชุมชน” เป็นเรื่องของการประกอบอาชีพ การทำมาหากิน การจับจ่ายใช้สอย และการซื้อขายข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ ของผู้คนที่อยู่ในที่เดียวกัน อันเป็นการดำเนินการในด้านกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เน้นการผลิต บริโภค ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต วัฒนธรรมของชุมชน เพื่อให้ชุมชนบรรลุเป้าหมายร่วมกัน

“เศรษฐกิจชุมชน” เป็นระบบเศรษฐกิจที่มีลักษณะเฉพาะที่มีมิติของการผลิตหมุนโดยระบบความสัมพันธ์ทางสังคม มีการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างคนในชุมชนและต่างถิ่น มีความเกี่ยวข้องกับอุดมการณ์การผลิตและระบบการผลิต โดยมีหน่วยการผลิต คือ ครอบครัวและชุมชน มีอุดมการณ์ในการผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือนเพื่อการดำรงชีพก่อน หลังจากนั้นอาจขายผลผลิตเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาตนเองและครอบครัว ไม่ตั้งเป้าหมายในการขายผลผลิตเพื่อกำไรสูงสุด จึงมิได้ขยายฐานการผลิตให้ใหญ่มาก อุดมการณ์การผลิตของเศรษฐกิจชุมชนจึงตั้งอยู่บนหลักการที่แตกต่างอย่างสิ้นเชิง จากระบบเศรษฐกิจทุนนิยมซึ่งมีอุดมการณ์การผลิตที่ยึดหลักการสร้างผลกำไรสูงสุดอย่างเต็มที่ (Profit maximization) (ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, ๒๕๔๓: ๑๓๙-๑๔๐) หากคิดในแง่ของจำนวนชีวิตผู้คนชาวไทยเศรษฐกิจชุมชนใหญ่กว่าระบบทุน เพราะเป็นชีวิตการทำมาหากินของชาวไทยจำนวนมากที่สุดที่ดำรงอยู่ในทุกภาคของชนบทประเทศไทย (ยศ สันตสมบัติ, ๒๕๔๖)

ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่นำเสนอโดย Joan Fitzgerald และ Nancy G. Leigh, 2002, p.224) ได้รับการสังเคราะห์ขึ้นจากประสบการณ์

ของเมืองต่างๆ ในประเทศสหรัฐอเมริกาที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจ ในช่วงสามทศวรรษที่ผ่านมา ได้กล่าวไว้ว่า เป้าหมายหลักของการพัฒนาเศรษฐกิจ ไม่ควรจำกัดอยู่เพียงเฉพาะการส่งเสริมความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (economic growth) เท่านั้น หากต้องรวมถึงการพัฒนาคุณภาพในการดำรงชีวิต (living standard) ของประชาชน คำนึงถึงการกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจ อย่างเป็นธรรม (equity distribution of development benefits) และคำนึงถึง เป้าหมายในการสร้างความยั่งยืน (sustainability) ดังข้อความตอนหนึ่งที่ Fitzgerald and Leigh กล่าวไว้ว่า “Local economic development build a stable economic base that preserves and raises a community’s standard of living by developing its human and physical infrastructures in a sustainable and equitable manner (Fitzgerald and Leigh, 2002, p.224).”

นอกจากนี้ Fitzgerald and Leigh ได้นำเสนอถึงแนวทางในการพัฒนา เศรษฐกิจให้บรรลุเป้าหมายข้างต้นไว้หลายประการ เริ่มจาก ๑) กำหนดนโยบาย ที่ส่งเสริมการลงทุน การประกอบอาชีพ และการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน อย่างเป็นระบบ นโยบายเหล่านี้ควรเป็นรูปธรรม และมีการผลักดันให้เกิดการ ปฏิบัติตามนโยบายอย่างจริงจัง ๒) ควรส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือกัน ใน การดำเนินงาน กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืนมีอาจเกิดขึ้นได้ในเชิงเดี่ยว หากแต่ ต้องเชื่อมโยงกับหน่วยกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่นๆ เช่น การส่งเสริมการผลิตเป็น วงจรให้เกิดขึ้นภายในชุมชน เป็นต้น ๓) การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนต้องพัฒนา โครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่รองรับและเกื้อกูลกัน กล่าวคือ จะส่งเสริมเฉพาะ ด้านการผลิตโดยไม่คำนึงถึงการขาย การตลาด การจัดหาวัตถุดิบ หรือการขนส่ง ผลิตภัณฑ์มิได้ ไมเช่นนั้นอาจเกิดปัญหาคอขวดในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน และ ๔) ต้องพัฒนาทรัพยากรบุคคลให้มีทักษะและมีฝีมือที่จำเป็นในการดำเนินกิจกรรม ทางเศรษฐกิจระดับชุมชน และควรส่งเสริมให้ประชาชนกลุ่มผู้ด้อยโอกาสมีทักษะที่ เพียงพอในการประกอบอาชีพเพื่อดูแลตนเองได้ตามอัธยาศัย

แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมเป็นตัวบ่งชี้ประการหนึ่งของความอยู่รอดของกลุ่ม เพราะการมีส่วนร่วม (Participation) จะทำให้เกิดความเป็นเจ้าของ (sense of belonging) ความเป็นเจ้าของทำให้เกิดพันธะผูกพัน (Commitment) ของคนที่เข้าร่วม ดังที่นิพนธ์และอัมมาร (๒๕๓๘) ชี้ว่า “ความผูกพัน (Commitment) ของกรรมการและสมาชิกที่มีต่อกิจกรรมของกลุ่ม จะเป็นตัวจักรสำคัญที่ทำให้กลุ่มสร้างระบบการบริหารที่โปร่งใสและตรวจสอบได้” ซึ่งความผูกพันจะเกิดจากความรู้สึกเป็นเจ้าของกลุ่ม จะทำให้เขาต้องการมีส่วนร่วมทางใดทางหนึ่ง โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมที่จะเข้าไปตรวจสอบการดำเนินงานของกลุ่ม ตลอดจนถึง “สัญญา” ต่อกัน เช่น กลุ่มทอผ้าย้อมสีธรรมชาติวางระเบียบหรือสัญญาระหว่างสมาชิกว่า ร้านค้าของกลุ่มจะเป็นผู้จำหน่ายผ้าทอเท่านั้น หรือหากสมาชิกจะจำหน่ายผ้าทอด้วยตนเอง จะต้องขายในราคาเท่ากับการซื้อจากร้านค้าของกลุ่ม เป็นต้น

การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่ประชาชนหรือชุมชนได้พัฒนาศักยภาพของตนในการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยมีเป้าหมายคือการพัฒนาขีดความสามารถของประชาชนและชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง (สุวรรณ บัวพันธ์, ๒๕๔๓)

แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนคือการร่วมมือกันของประชาชนหรือชุมชน ในการคิด การวางแผน การตัดสินใจ การลงมือปฏิบัติร่วมกัน เพื่อการดำเนินกิจกรรมของชุมชนให้เกิดประโยชน์และบรรลุเป้าหมายวัตถุประสงค์ของชุมชน โดยที่ชุมชนต้องได้รับประโยชน์มากที่สุด

ท่องเที่ยวเรียนรู้วิถีชีวิตแบบโฮมสเตย์

การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์เกิดขึ้นจากแนวคิดที่รัฐบาลได้ดัดแปลงมาจากแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งต้องการจะส่งเสริมให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ สร้างงาน สร้างรายได้ให้แก่ชุมชนและครอบครัว ดังนั้นรัฐบาลจึงส่งเสริม

ภาพที่ ๒ การท่องเที่ยวเรียนรู้วิถีชีวิตแบบโฮมสเตย์

ให้ชุมชนรู้จักการพึ่งพาตนเอง โดยที่คนในชุมชนจะต้องมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งนี้รัฐบาลได้ดำเนินงานตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจให้เข้มแข็งและมีเสถียรภาพ ตลอดจนการแก้ไขปัญหาความยากจนที่เป็นปัญหาสำคัญอีกหนึ่งปัญหาและผนวกกับนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาลในเรื่อง การจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เพื่อใช้เป็นเงินทุนในการสร้างงานสร้างอาชีพ เพื่อเสริมรายได้ให้กับประชาชนในชุมชน

การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวเลือกพักกับชุมชนเพื่อเรียนรู้วิถีการดำเนินชีวิต และวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นเฉพาะท้องถิ่น (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๔: ๑) ซึ่งบ้านพักที่ให้บริการต้องมีห้องพักหรือพื้นที่ที่สามารถรองรับและสามารถให้บริการแก่ผู้มาเยือนได้ตามขีดความสามารถ การพักร่วมกับชาวบ้านจะก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) ร่วมกันระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการสร้างความรู้ (Knowledge) ความเข้าใจ (Understanding) ในวิถีชุมชน เกิดทัศนคติ (Attitude) ที่ดีต่อชุมชน อันเนื่องมาจากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน รวมถึงการที่ชุมชนและนักท่องเที่ยวได้รับความประทับใจและพึงพอใจ (Appreciation and Impression) จากวิถีชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนอีกด้วย (มธุรส ปรานไพรี, ๒๕๔๔: ๒๘) การมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายและความสมบูรณ์ของสภาพแวดล้อมแบบสังคมชนบทจึงเป็นจุดขายสำคัญที่จะเป็นแรงจูงใจให้นักท่องเที่ยวเกิดความสนใจเข้าไปท่องเที่ยว ดังนั้นจึงถือได้ว่าการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เน้นคุณภาพมากกว่าปริมาณ ให้คุณค่าแก่วัฒนธรรมและระบบนิเวศ โดยชุมชนจะมีบทบาทเกี่ยวข้องอย่างชัดเจนตั้งแต่การกำหนดกิจกรรม การควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยว การเตรียมข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อนักท่องเที่ยวจนถึงการพัฒนาชุมชนในที่สุด

เนื่องจากในปี ๒๕๔๗ บ้านสาไร่ได้รับงบประมาณโครงการตามยุทธศาสตร์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในการปรับปรุงสภาพหมู่บ้าน เพื่อส่งเสริมให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว ในการเยี่ยมชมวิถีชีวิตของผู้ผลิตมีดอรัญญิก โดยทำการปรับปรุงสภาพหมู่บ้านจากเดิมเป็นป่ารกทึบริมแม่น้ำป่าสัก ปรับปรุงสภาพให้มีถนนทางเดินเพื่อเยี่ยมชมครัวเรือนที่ผลิตมีดอรัญญิก และสร้างอาคารอำนวยการเพื่อเป็นศูนย์บริการนักท่องเที่ยว และได้มีการปรับปรุงเรื่อยมา จนเริ่มมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมมากขึ้น แต่มีนักท่องเที่ยวส่วนหนึ่ง ที่ต้องการใช้ชีวิตตามบรรยากาศของหมู่บ้านริมแม่น้ำ และฝึกหัดทำมีดอรัญญิกเพื่อเป็นที่ระลึก หรือเพื่อเป็นการหาความรู้เพิ่มเติม ในการเยี่ยมชมต้องใช้เวลาานพอสมควร จึงได้ดำริที่จะจัดบ้านพักแบบโฮมสเตย์ขึ้นในหมู่บ้าน เพื่อดำเนินงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว

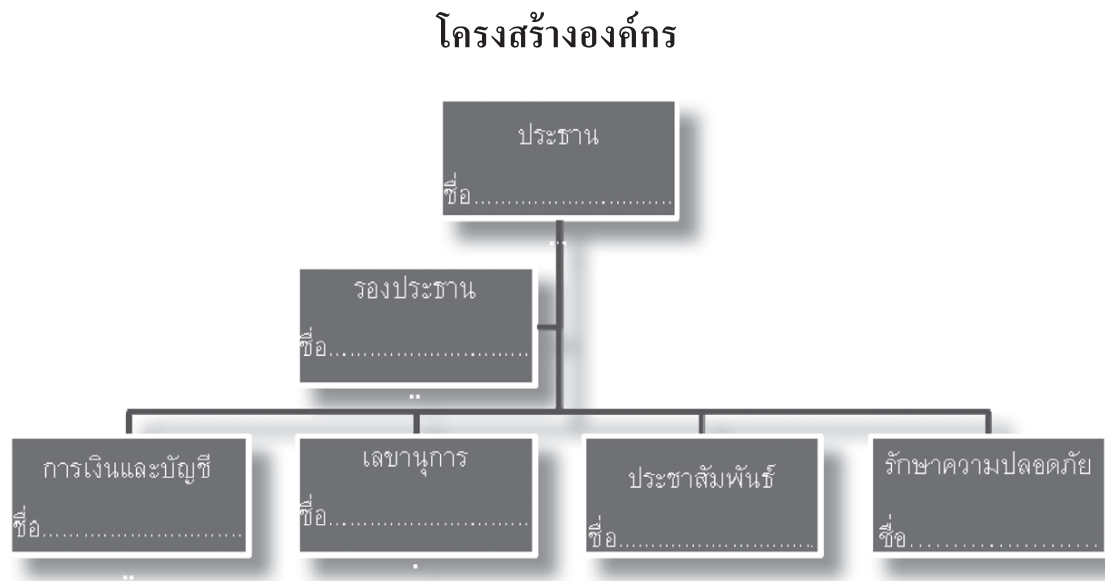
ภาพที่ ๓ บ้านพักโฮมสเตย์

การบริหารจัดการด้านองค์กร

ในช่วงเริ่มต้นดำเนินงานได้ดำเนินการเตรียมชุมชนเพื่อเตรียมความพร้อมในการจัดตั้งธุรกิจชุมชนโดยจัดบ้านพักเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ และแจ้งให้ชุมชนทราบถึงเป้าหมายหลักเพื่อให้ประชาชน ผู้นำองค์กรชุมชน เห็นประโยชน์ในการดำเนินงานโฮมสเตย์ โดยนำข้อมูลหมู่บ้าน ปัญหา/อุปสรรคและบทเรียนจากที่ผ่านมานำมาปรับใช้ในการเตรียมความพร้อมของชุมชน จากการระดมความคิดพบว่าปัญหาหลักที่สำคัญคือประสิทธิภาพในการบริหารจัดการที่ยังขาดโครงสร้างองค์กรที่ชัดเจน ซึ่งส่งผล

กระทบถึงการจัดสรรผลประโยชน์ ทำให้เกิดความขัดแย้งและขาดความร่วมมือกัน
อย่างแท้จริงในชุมชน ดังนั้นสิ่งที่ต้องแก้ไขอันดับแรก คือ ควรมีโครงสร้างองค์กร
ในการดำเนินงาน เพื่อกำหนดบทบาทและหน้าที่รับผิดชอบในการบริหารจัดการ
อย่างชัดเจน

ภาพที่ ๔ แผนผังองค์กร

ทีมบริหารนี้หรือคณะกรรมการบริหารชุมชนนี้จะดูแลกลุ่มต่างๆ เป็น
เสมือนผู้ประสานผลประโยชน์ที่ดีที่สุดที่เกิดในชุมชน

วิธีการได้มาซึ่งทีมบริหาร จากการโหวตเลือกประธานและทีมบริหาร
จากที่ประชุมในชุมชน โดยมีขั้นตอนดังนี้

๑. กำหนดบทบาทและหน้าที่

๒. กำหนดกฎระเบียบหรือกติกาข้อปฏิบัติที่ตกลงร่วมกัน

(กฎระเบียบที่จะนำมาใช้ในกลุ่มบริหารเพื่อปฏิบัติต่อการดูแล
ผลประโยชน์ของกลุ่มต่างๆ / ข้อตกลงร่วมกันที่ต้องการแจ้งให้นักท่องเที่ยวทราบ)

๓. กำหนดการประชุมประจำเดือน และการประชุมสรุปผลประจำปี

(เพื่อรายงานความก้าวหน้าขององค์กร ผลการดำเนินงาน ทั้งด้าน
บัญชี รายได้ ค่าใช้จ่าย และ ข้อเสนอแนะ)

การจัดการด้านการดำเนินงาน

การจัดการด้านการดำเนินงาน โดยเริ่มตั้งแต่การจองที่พัก การจัดสรรบ้านพัก การต้อนรับนักท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยว และการอำนานักท่องเที่ยว เป็นต้น ดังนั้นกระบวนการจะเริ่มต้นจากนักท่องเที่ยว รับรู้ข้อมูลข่าวสารจากสื่อต่างๆ และทำการติดต่อเข้ามายังชุมชนโดยการโทรศัพท์ มาหาผู้ประสานงาน ซึ่งคือคณะกรรมการบริหารที่ได้รับการแบ่งหน้าที่ในฐานะผู้ประสาน จะให้ข้อมูลเกี่ยวกับรายละเอียดของกิจกรรมการท่องเที่ยว ลักษณะบ้านพัก ค่าบริการ และการเดินทาง จากนั้นผู้ประสานจะทำหน้าที่สอบถามรายละเอียดเกี่ยวกับนักท่องเที่ยว ได้แก่ ชื่อ นามสกุล และหมายเลขโทรศัพท์ของผู้มาติดต่อ รวมถึงจำนวนผู้ที่มาท่องเที่ยว โดยแยกจำนวนผู้ชาย ผู้หญิงและเด็ก เพื่อเข้าสู่กระบวนการดำเนินงานที่เหมาะสม ทำการนัดหมาย วางมัดจำล่วงหน้า โดยโอนเงินผ่านบัญชีธนาคารและแฟกซ์ใบ pay-in มายังผู้ประสานเพื่อเป็นการยืนยันการจองที่พัก จากนั้นเข้าสู่กระบวนการเข้าพัก ประกอบด้วย ๑) ส่วนของการต้อนรับ ๒) ชนิดของผู้เข้าพัก ๓) เอกสารสำคัญของส่วนต้อนรับ ๔) ขั้นตอนการดำเนินการเข้าพัก แบบฟอร์มการลงทะเบียนเข้าพักแสดงดังภาพที่ ๒

ภาพที่ ๕ แบบฟอร์มการลงทะเบียนเข้าพัก

เมื่อนักท่องเที่ยวได้มาเยือนโฮมสเตย์แล้ว จะเข้าสู่กระบวนการต้อนรับ นักท่องเที่ยวที่น่าประทับใจ โดยเริ่มจาก ๑) การกล่าวต้อนรับ ๒) การแนะนำสถานที่ต่าง ๆ ในชุมชน ๓) การแจ้งข้อปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยว

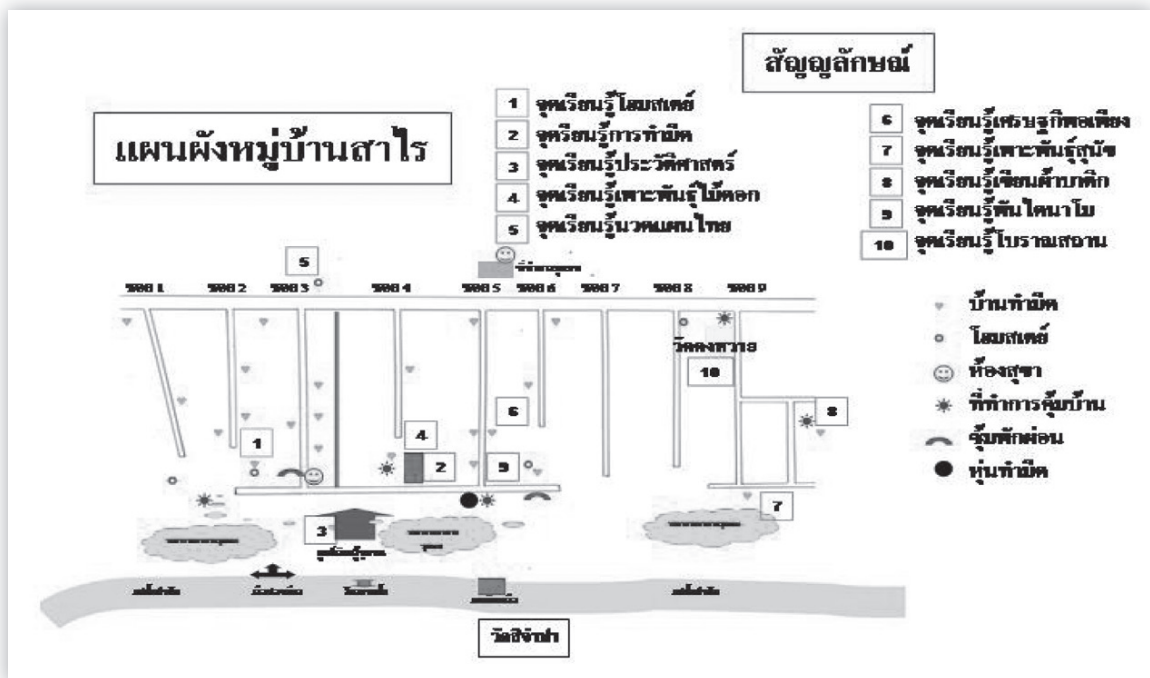
ตัวอย่างการกล่าวต้อนรับนักท่องเที่ยว

สวัสดีค่ะ/ครับ...	
ขอต้อนรับทุกท่านสู่.....	ด้วยความยินดียิ่ง
เราดีใจที่ท่านมอบความไว้วางใจให้.....	
ได้รับใช้ท่าน ความสะดวกสบายที่เราจัดไว้ต้อนรับท่านคือ.....	
เราจะมีความสนุกสนานจากการท่องเที่ยวที่.....	
ดิฉัน/ผม.....	พร้อมด้วย.....
ในนามของ.....	ยินดีต้อนรับทุกท่านค่ะ/ครับ

นอกจากนี้ยังคำนึงถึงความสะดวกสบายของนักท่องเที่ยวขณะที่พักผ่อน บ้านสาโรโฮมสเตย์ ทางชุมชนจึงได้จัดทำแผนผังหมู่บ้านสาโร ดังภาพที่ ๓ แจกให้กับนักท่องเที่ยวในวันแรกที่มาเยือน พร้อมแนะนำสถานที่ต่าง ๆ ในชุมชน เช่น สถานพักผ่อนหย่อนใจ ศาลาริมน้ำ และที่น่าสนใจต่าง ๆ ภายในหมู่บ้านควรไปทางไหน อย่างไร เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้พักผ่อนและเรียนรู้ตามอัธยาศัย

บ้านสาโรโฮมสเตย์ได้จัดทำแผ่นป้ายไวนิล (VinyI) เพื่อประกาศแจ้งให้นักท่องเที่ยวทราบโดยทั่วกัน ถึงข้อปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยวขณะที่พักอยู่ที่นี่ โดยมีข้อปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยวดังต่อไปนี้

๑. นักท่องเที่ยวต้องจองก่อนที่จะเข้าพักล่วงหน้าอย่างน้อย ๒ วัน
๒. จุดต้อนรับคือศูนย์เรียนรู้บ้านเรือนไทย โดยเลี้ยงอาหารรวมที่บ้านเรือนไทย (หากมาเป็นคณะทัวร์) และเลี้ยงโดยเจ้าของบ้านพัก (หากมาเป็นครอบครัว)
๓. ห้ามดื่มสุรา

ภาพที่ ๖ แผนผังหมู่บ้านสาโร

๔. ห้ามเล่นการพนัน
๕. กิจกรรมหรือการเล่น เล่นได้ไม่เกินสี่ทุ่ม
๖. ห้ามประพฤติใดๆ ที่ไม่เหมาะสม เช่น ทะเลาะกัน ตีกัน แต่งกายไม่สุภาพ เป็นต้น

การจัดการด้านการท่องเที่ยว

การจัดการด้านการท่องเที่ยวเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวสนใจที่จะมาท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ โดยจะทำการศึกษารายละเอียดต่างๆ อันประกอบด้วย รายการท่องเที่ยว สถานที่ท่องเที่ยว แผนที่แหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น

การจัดรายการท่องเที่ยวของบ้านสาโรโฮมสเตย์ มีด้วยกัน ๒ ลักษณะ คือ แบบพักค้างคืนและแบบไม่พักค้างคืน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ภาพที่ ๗ กิจกรรมยามค่ำคืน

รายการท่องเที่ยวแบบพักค้างคืน จะเริ่มต้นจากการต้อนรับในยามเย็น เข้าสู่บ้านพัก รับประทานอาหารเย็นร่วมกัน และล่องเรือชมวิถีชีวิตชาวบ้าน จากนั้นพักผ่อนตามอัธยาศัย รุ่งเช้าร่วมตักบาตรถวายพระสงฆ์ รับประทานอาหารกลางวัน ชมวิถีชีวิตการตีมีดอรัญญิกที่ขึ้นชื่อ สำรวจเส้นทางเสด็จประพาสต้นของรัชกาลที่ ๕ ณ วัดมเหยงก์ ซึ่งในอดีตเคยสร้างพลับพลาประทับเพื่อทอดพระเนตรชมการตีมีดของชาว ไผ่หนอง แวะซื้อของที่ระลึก รับประทานอาหารเที่ยง ยามบ่ายเข้าชมปราสาทนครหลวงอันลือชื่อ หลังจากนั้นกลับมา รับประทานอาหารเย็นร่วมกัน ณ ศูนย์เรียนรู้เรือนไทย เพื่อชมกิจกรรมการแสดง เช่น การรำตีมีด การละเล่นกลองยาว รำวงย้อนยุค เป็นต้น

รายการท่องเที่ยวแบบไม่พักค้างคืน ส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวประเภทนี้จะเป็นนักท่องเที่ยวประเภทมาศึกษาดูงาน ได้แก่ ข้าราชการ นักเรียน นิสิต นักศึกษา เป็นต้น ทางหน่วยงานแต่ละแห่ง จะมีการจองล่วงหน้าและมากันเป็นหมู่คณะ แจ้งจำนวนผู้มาร่วม เพื่อสะดวกในการต้อนรับและจัดเตรียมอาหาร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อมาศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีในอำเภอนครหลวง ซึ่งหมู่บ้านใดก็ได้ถูกจัดให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวและหมู่บ้านโฮมสเตย์ ทางหมู่บ้านจะจัดเตรียมให้นักท่องเที่ยวได้ชมวิถีการสาธิตการตีมีด การเขียนลายผ้าบาติก การเพาะเลี้ยงไม้ดอกไม้ประดับ การนวดแผนไทย การเพาะเลี้ยงตะโกตัด สมุนไพรบำรุงผิว เป็นต้น

ภาพที่ ๘ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

สถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจ การจัดการด้านการท่องเที่ยว ได้ทำการสำรวจข้อมูล ประวัติความเป็นมา และเส้นทางท่องเที่ยวของสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ เพื่อเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่ม (Value Added) ให้กับชุมชน เหมาะสมสำหรับนักท่องเที่ยวที่สนใจศึกษาด้านประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ บริเวณโดยรอบบ้านสาร์โฮมสเตย์ เช่น ปราสาทนครหลวง ศาลาพระจันทร์ลอย วัดคงหาวัย เป็นต้น

ภาพที่ ๙ ปราสาทนครหลวง

ปราสาทนครหลวง สร้างขึ้นสมัยพระเจ้าปราสาททอง ถอดแบบมาจากประสาธเมืองพระนครหลวงประเทศกัมพูชา เพื่อเป็นที่ประทับร้อนก่อนเสด็จ

ภาพที่ ๑๐ แผนที่ท่องเที่ยวชุมชนบ้านสาไ

การจัดการด้านการตลาด

เนื่องจากที่ผ่านมาการจัดการด้านการตลาดยังไม่ชัดเจน ใช้ระบบการจัดการแบบครอบครัว ซึ่งดำเนินการโดยบ้านพักแต่ละหลังจะรับผิดชอบกันเอง และอัตราค่าบริการต่างๆ กำหนดตามราคาตลาด แต่เมื่อมีเงื่อนไขจากนักท่องเที่ยวที่เพิ่มเติมเข้ามา เช่น การบริการชมแหล่งท่องเที่ยวบริเวณโบราณสถานมรดกโลก การเข้าชมพิพิธภัณฑ์ การจัดอาหารเลี้ยงต้อนรับ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ทางชุมชนมิได้เตรียมเอาไว้และคอยแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเป็นรายๆ ไป โดยมีได้กำหนดให้เป็นระบบที่ชัดเจน เมื่อเกิดปัญหาใหม่ก็ตามแก้ไขใหม่ จึงมีการประชุมโดยคณะกรรมการบริหารเกิดขึ้นว่าชุมชนควรจัดระบบที่ชัดเจนในการจัดการด้านการตลาดโดยใช้ส่วนประสมทางการตลาด ได้แก่ ราคา ผลิตภัณฑ์ ช่องทางการจัดจำหน่าย และการส่งเสริมการตลาด

ข้อสรุปจากการประชุมคณะกรรมการบริหาร มีดังต่อไปนี้

๑. ราคา (Price) ได้กำหนดค่าบริการบ้านพัก/คน/คืน ๓๕๐ บาท (ราคานี้รวมอาหาร ๒ มื้อและอาหารสำหรับดักบาตร) หากต้องการล่องเรือชมวิถีชาวบ้านริมแม่น้ำป่าสัก สำหรับ ๒-๕ ท่าน ราคา ๓๐๐ บาท ๖-๑๐ ท่าน ราคา ๕๐๐ บาท เกินกว่า ๑๐ ท่าน (จ่ายเพิ่มท่านละ ๕๐ บาท) นอกจากนี้ค่าบริการบ้านพักและค่าบริการล่องเรือ ยังมีค่าบริการอื่น ได้แก่ ค่าเช่าจักรยานคันละ ๕๐ บาท ค่าตอบแทนมัคคุเทศก์ในอัตราคนละ ๑๐๐ บาท สำหรับการบริการด้านอื่นๆ เช่น อาหารจัดเลี้ยงที่นักท่องเที่ยวจะมา จะจัดเลี้ยงในราคาเดียวกับทางร้านอาหาร สำหรับรถเช่า เรือเช่า หรือรายการอื่นๆ จะคิดตามอัตราค่าบริการของท้องถิ่น โดยคณะกรรมการบริหารจะประสานงานระหว่างนักท่องเที่ยวกับผู้ให้เช่า

๒. ผลิตภัณฑ์ (Product) ประกอบด้วย ๑) การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ซึ่งเป็นสินค้าประเภทบริการ ดังนั้นสิ่งสำคัญ คือ คุณภาพและปริมาณ โดยเน้นบริการและกิจกรรมที่สร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยว สำหรับบ้านสาไธแล้วก็คือ การล่องเรือชมธรรมชาติและวิถีชีวิตชาวบ้านริมแม่น้ำป่าสัก

ภาพที่ ๑๑ ผลิตภัณฑ์จากชุมชน

ชมการสาธิตการตีมีดอรัญญิกที่ขึ้นชื่อ ๒) ของที่ระลึก ซึ่งเป็นสินค้าที่เน้นความเป็นอัตลักษณ์และภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่น มีดอรัญญิก สมุนไพรขัดผิว บำรุงผิว ผ้าบาติก เป็นต้น

๓. ช่องทางการจัดจำหน่าย (Place) โดยนำเสนอสินค้าผ่านหน่วยงานภาครัฐ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา อินเทอร์เน็ต แผ่นพับ เป็นต้น ช่องทางการจัดจำหน่ายที่สำคัญที่สุดคือนักท่องเที่ยวที่บอกต่อกัน และจากผู้ที่ค้นหาสถานที่ท่องเที่ยวผ่านทางอินเทอร์เน็ต

๔. การส่งเสริมการตลาด (Promotion) มีการประชาสัมพันธ์โดยอาศัยแผ่นพับ ซึ่งได้รับการสนับสนุนการจัดพิมพ์จากสำนักงานเทศบาลตำบลอรัญญิก การถ่ายทำวิดีโอทัศนศาสตร์จากรายการท่องเที่ยวเพื่อแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวบ้าง เป็นต้น จากการศึกษาพบว่ายังขาดการประชาสัมพันธ์ที่มีประสิทธิภาพและขาดหน่วยงานที่เป็นตัวแทนจำหน่ายหรือเอเยนต์ด้านการท่องเที่ยวโดยตรง อีกทั้งยังไม่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐเท่าที่ควร ทำให้นักท่องเที่ยวที่มาหาความต่อเนื่อง ชุมชนจึงไม่สามารถเติบโตในฐานะหมู่บ้านท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การจัดการด้านการบัญชี ได้แก่ บัญชีครัวเรือน และบัญชีของกลุ่มธุรกิจชุมชน ซึ่งมีกลุ่มธุรกิจชุมชนอยู่ด้วยกันทั้งหมด ๑๒ กลุ่ม คือ กลุ่มมิด อรัญญิก กลุ่มโฮมสเตย์ กลุ่มจักสาน กลุ่มไม้ตัด กลุ่มพืชผักสวนครัว กลุ่มผ้าบาติก กลุ่มนวดแผนไทย กลุ่มสมุนไพร กลุ่มเกษตร กลุ่มอาหาร กลุ่มออมทรัพย์ และกลุ่มกิจกรรมสันทนาการ เป็นต้น

เมื่อมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มหรือองค์กรไม่ว่าจะดำเนินกิจกรรมใด ๆ ก็จะต้องมีเรื่องการเงินเข้ามาเกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นกลุ่มดำเนินธุรกิจหรือดำเนินกิจกรรมที่เป็นโครงการรับการสนับสนุนจากรัฐหรือหน่วยงานใด ๆ การจัดการด้านการเงินขององค์กรชุมชนเป็นสิ่งที่ต้องทำให้เกิดความน่าเชื่อถือ การควบคุมการเงินโดยระบบบัญชีเป็นมาตรฐานหนึ่งที่กลุ่มนำมาใช้ โดยปกติชุมชนบ้านสาไรไม่มีความรู้เรื่องระบบการควบคุมการเงินโดยระบบบัญชี ซึ่งต้องมีความละเอียดลออของการทำบัญชี ทำให้เกิดความผิดพลาดทางเทคนิคได้ง่าย จึงเป็นปัญหาของชุมชนมาโดยตลอด แต่ระบบการควบคุมการเงินเป็นตัวประกันความซื่อสัตย์ ความรู้ไหล หรือการทุจริต การควบคุมการเงินหากกระทำไม่ได้ดี ก็เกิดการรู้ไหลเป็นสาเหตุให้กลุ่มหรือองค์กรแตกหรือขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์ นำไปสู่ความล้มเหลวได้

ด้วยเหตุนี้ ในเบื้องต้นชุมชนจะต้องเชื่อถือตัวบุคคลที่เป็นผู้ก่อตั้งหรือผู้นำ แต่ในที่สุดระบบการควบคุมการเงินจะเป็นสิ่งที่ชี้ขาดถึงความเชื่อถือต่อกลุ่ม ดังนั้นจึงได้มีการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อให้ชุมชนได้รับประโยชน์จากการทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ทั้งบัญชีครัวเรือนและบัญชีกลุ่มธุรกิจโฮมสเตย์ จนกระทั่งสามารถทำไปใช้งานได้จริงในทางปฏิบัติ โดยอาศัยรูปแบบการบันทึกรายการลงในสมุดบัญชีของกลุ่ม ซึ่งในอนาคตสามารถพัฒนาเป็นโปรแกรมบัญชีสำเร็จรูปที่สามารถบันทึกผ่านเครื่องคอมพิวเตอร์และปรับปรุงรายการได้ตลอดเวลา

ข้อดีของการลงมือทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย

๑. รู้รายรับ : ได้เงินมาจากไหน เท่าไหร่
๒. รู้ รายจ่าย : ใช้จ่ายเป็นค่าอะไร เท่าไหร่
๓. รู้ ต้นทุน กำไรขาดทุน : คำนวณจากรายรับหัก รายจ่าย

: ใช้กำหนดราคาค่าห้องพัก และค่าบริการ
อื่น ได้อย่างเหมาะสม

๔. รู้หนี้สิน : เพื่อวางแผนการชำระหนี้ได้ทันตาม
กำหนด

๕. รู้จักประหยัด : ไม่ใช่จ่ายเกินกว่าที่หามาได้

๖. ไปรงใส ตรวจสอบได้

หลักในการบันทึกบัญชีสำหรับธุรกิจโฮมสเตย์ ควรแยกรายรับ — ราย
จ่ายส่วนตัวออกจากรายรับ — รายจ่ายของธุรกิจโฮมสเตย์ และใช้สมุดบัญชีรับ —
จ่ายในธุรกิจโฮมสเตย์เพื่อบันทึกรายการรับ — จ่ายที่เกิดขึ้นจากการทำธุรกิจโฮม
สเตย์เท่านั้น

วิธีบันทึกรายการลงในสมุดบัญชีรายรับ — รายจ่าย (ดังบัญชีรับ-
จ่ายในธุรกิจโฮมสเตย์)

❶ ช่อง “วัน เดือน ปี”

เขียนวันที่ เดือน ปี พ.ศ. ที่มีการรับเงิน และจ่ายเงิน

❷ ช่อง “รายการ”

เขียนรายละเอียดของการรับเงิน และการจ่ายเงินที่เกิดขึ้น

❸ ช่อง “รายรับ”

(๑) ค่าห้องพัก เขียนจำนวนเงินที่ได้รับจริง ทั้งจากการจอง
และการเข้าพักจริง หากรับเป็นเงินสดให้ใส่
ในช่อง “เงินสด” หากรับเป็นเงินโอนให้ใส่ช่อง
“ธนาคาร”

(๒) อื่น ๆ เขียนจำนวนเงินที่ได้รับ ซึ่งเป็นรายได้อื่น ๆ ของ
โฮมสเตย์ เช่น ค่าบริการนำเที่ยว ซึ่งไม่รวมการ
รับเงินจากการประกอบอาชีพอื่น การรับเงินจาก
การกู้ยืม และการถอนเงินสดจากธนาคาร

(๓) รวม เขียนยอดรวมจากช่องที่ ๑ และ ๒

วารสารสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร

เงินสดยกมา	บาท	เงินฝากธนาคารยกมา	บาท	เงินกู้ยกมา	บาท
รับเงินสด	บาท	ฝากเงิน	บาท	กู้เพิ่ม	บาท
จ่ายเงินสด	บาท		บาท	จ่ายชำระเงินกู้	บาท

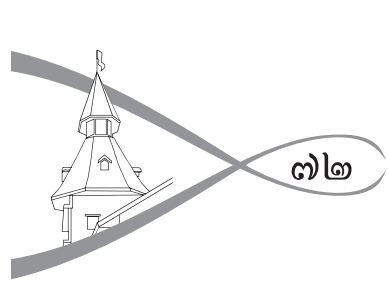
ส่งยอดรวมเดือน

บทสรุป

ความรู้ในการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน เกิดขึ้นจากความร่วมมือของชุมชน โดยอาศัยหลักวิชาการทางด้านการบริหารเข้าไปใช้ในการจัดระบบ เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นซ้ำซากในอดีต ที่เกิดขึ้นเป็นวัฏจักรของการทำงานในชุมชนเช่นนั้น เนื่องจากทางชุมชนไม่มีความรู้มาก่อน และการแก้ไขปัญหาในอดีตเป็นการแก้ไขปัญหาไปตามสภาพเหตุการณ์เฉพาะหน้า หลังจากที่ได้รับคำแนะนำจากผู้ร่วมทำการศึกษาในฐานะนักวิชาการ ซึ่งเล็งเห็นปัญหาขององค์กรจากบุคคลภายนอก เข้ามาร่วมวิเคราะห์หวั้จัยปัญหา เนื่องจากนักวิชาการเองไม่ใช่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน จึงมองเห็นปัญหาได้อย่างชัดเจนและเป็นการวิเคราะห์อย่างไม่มีอคติหรือความเคยชินต่อชุมชน

การศึกษาในครั้งนี้ทำให้ชุมชนได้ค้นพบศักยภาพในการบริหารจัดการโดยชุมชนเอง โดยมีจำเป็นต้องรอพึ่งความช่วยเหลือจากภายนอกเพียงอย่างเดียว โดยชุมชนได้รับความรู้จากการจัดการเชิงปฏิบัติการด้วยรูปแบบทั้ง ๕ ด้าน อันได้แก่ การจัดการด้านองค์กร การจัดการด้านการดำเนินงาน การจัดการด้านการท่องเที่ยว การจัดการด้านการตลาด การจัดการด้านบัญชี แสดงให้เห็นถึงการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านสาไรที่พัฒนาและบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพโดยชุมชนมีส่วนร่วมได้ด้วยตัวชุมชนเอง โดยการจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเช่นนี้ ทำให้เกิดจิตสำนึกรักและหวงแหนบ้านเกิด มีความรู้สึกถึงความเป็นครอบครัว เป็นญาติพี่น้อง มีความสามัคคีปรองดอง และร่วมกันทำให้ชุมชนของตนก้าวหน้าขึ้น สร้างความประทับใจที่อบอุ่นให้กับนักท่องเที่ยวผู้มาเยือน ถือเป็นการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (๒๕๔๓). *คู่มือการบริหารจัดการการท่องเที่ยวตามบทบาทหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และสภาตำบล (สต.).* อุดลำนาค
- _____. (๒๕๔๓). *บ้านพักสัมพัทธ์วัฒนธรรม.* อุดลำนาค
- _____. (๒๕๔๔). *บ้านพักชุมชน: Home Stay.* อุดลำนาค
- นิพนธ์ พัวพงศกร และอัมมาร สยามวาลา. (๒๕๓๘). *กลุ่มเศรษฐกิจของชาวบ้าน: ความสำเร็จและความอยู่รอด.* กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. (๒๕๔๓). *นิเวศเศรษฐกิจศาสตร์และนิเวศวิทยาการเมือง.* พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์บริการเอกสารวิชาการ โครงการตำราวิจัย ลำดับที่ ๔ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มธุรส ปรามไพรี. (๒๕๔๔). *ธุรกิจท่องเที่ยว: โฮมสเตย์กับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.* กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- ยศ สันตสมบัติ. (๒๕๔๖). *พลวัตและความยืดหยุ่นของสังคมชาวนา: เศรษฐกิจชุมชนภาคเหนือและการปรับกระบวนการทัศน์ว่าด้วยชุมชนในประเทศโลกที่สาม.* กรุงเทพมหานคร: โครงการเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านไทย.
- สุวรรณ บัวพันธ์. (๒๕๔๓). *การพัฒนาเครือข่ายกลุ่มอาชีพของกลุ่มเกษตรกรตำบลสันทราย อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่.* วิทยานิพนธ์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- Andrew J. Dubrin. (1994). *Essentials of Management.* 3rd ed. South-Western Publishing. Ohio.
- Courtland L. Bovee, and Others. (1993). *International Edition Management.* 4th ed. New York: McGraw-Hill.
- Fitzgerald, J. and N.G. Leigh. (2002). *Economic revitalization: cases and strategies for city and suburb.* Thousand Oaks, California., Sage Publications.
- Koontz, Harold D., Cyril O' Donnell and Heinz, Weihrick. (1982). *Essential of Management.* 3^{ed}. New York: McGraw-Hill.
- Stephen P. Robins. (1988). *Principles of Management.* Prentice Hall, New Jersey.